

## PAPER DETAILS

TITLE: Siyasi Partilerde Oligarsik Temayüller

AUTHORS: Nermin ABADAN

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37618>

## SIYASÎ PARTİLERDE OLİGARŞİK TE

Doçent

Siyasî ilimlerle uğraşan bütün müellifler siya kavuşturan siyasî partileri esaslı tahlillere tâbi tut sında siyasî ilimler literatüründe önemli bir mevki yologu Max WEBER, siyasî partileri şöyle tarif etn serbest seçim ve propaganda yardımı ile liderleri dolayısıyla maddî, mânevî imtiyazlar sağlayan teşk ğidir.» (1) Bu tarifte saklı olan unsurları şöyle sıra

- a) Siyasî liderler ve onlara bağlı olarak işley heyeti.
- b) Duruma göre tartışma, gösteri, parti disipl şik faaliyetlere faal bir şekilde katılan aktif
- c) Faal olmayan geniş bir üyeler kütlesi. Bunl nında birinci plana geçmektedir. Sair zaman kim olan kanaat siyasî propagandaya istika

Başka bir deyimle modern anlamda siyasî partile leketde devlet iktidarını ele geçirmek ve bu suretle gerçekleştirmek amacıyla teşkilâtlanan ve müsait bi nel seçimler, kısaca demokratik bir rejim içinde faa lar topluluğudur. (2) Çok partili rejimin bulundu



mektedir. Demokrasinin müessesesevî bünyesi bu muvakaam veya iktidar değişmesinin - hukukî şekiller dahilinde layan yol ve hareket kaidelerini ihtiva etmektedir. Gerçek demokratik usullerin uygulanıp uygulanmadığını tâyin eden kararların katılması veya idareye iştirak etmesi veya makamların serbestçe el değiştirmesidir. Bununla birlikte partiye iştirak ve parti faaliyetlerinin sevki idaresi bakımından melenme mevcut olduğu şüphesizdir. Bu durum kendine oy veren geniş bir seçmen kütesine karşılık mahdud bir münasebetinde göstermektedir.

Siyasî partilerin aslında demokratik bir rejim içine rafından idare edilmesi siyasî bilginleri eskiden beri yansıtmış olan bir gelişim vetiresidir. Aceba siyasî partilerin içinde duran bu eğilim siyasî «seçkinler» denilen tabaka ile ne halindedir? Demokrasinin eski şekillerinde - Avrupa'nın büyük bir kısmında 19 cu yüzyıla kadar - siyasî «élite» sağlam bir zeminde kök salmış ve şeref payeler sistemi ile dini idame ve tamamlama yolunu bulmuştur. Servet, ticaar ya burjuvua menşei, buna ilâveten belli bir mekânda bir ikamet ve âmme hizmetine dayanan bazı faaliyetlerle taşıyan tabakaya intisabı tâyin eden faktörlerdi. Başka bir deyişle yetin bünyesinde ilk önce aristokrasi daha sonraları burjuvadan gelme bir «seçkinler» grubu mevcuttu. Mes. 1867'de Fransa'da millî parlamentosu ve 1848 Frankfurt'daki Millî Diyet üyeliği günluğu yukarda bahsi geçen şeref payeler sistemine nispeten

WEBER, teferruath bir şekilde tahlil etmiş olduğu «seçkinler» sistemi (Honoratiorensistem) siyasî hayatında fa



ilk önce sadece aristokrasi mensupları ile onlara körselerden tereküp ediyordu. Herhangi bir sebepten ren bir lord beraberinde bütün taraftarlarını karşı pdu. Ancak burjuvazinin kuvvetlenmesinden sonra siyrını sadece aristokrasi mensublarından doldurmakla yzümrenin idaresi altında bulunan «servet ve görgü» rosunu yavaş yavaş orta sınıfa mensub öğretmen, prtor ,eczacı, fabrikatör, rahip gibi çeşitli meslek mensumeğe başlamıştır. Bunlar ilk başta mahallî siyasî kulha sonraları bu üyelere belli şeref payeler karşılığı verilmeğe başlandı. Ancak siyasî partilerin bu tarz dūstrileşme ve yığın toplumun ortaya çıkması ile de çirmişlerdir. (5)

Modern kütle demokrasilerinde seçkinlere müessyan cemiyet düzeni yoktur, şeref payeler sisteminin yet düzenlerinde ise, bu hal siyasî seçkinlerin teşekkilmaktadır. Ne aile mensubiyeti, ne servet nede başka siyasî seçkinlere prestij ve itibar sağlıyan unsurlar hitedirler. Eski devirden kalma aile mensubiyeti, sosyavinden objektif kıstaslar gerçi bu gelişim vetiresine de bunların varlığı siyasî çoğunluğun muvaffakatini isret ifade etmemektedir. Bunun sebebini bilhassa toplude aramak lâzımdır. Gerek vasıtasız demokrasi idarşerefpayeler sistemi, üye sayısı birkaç bini aştığı veya vamlı müstakar bir sevki idare ve ihtisas gerektirdiklemektedir. İdarenin feodal, patrimonial ve plütokrat in



şitli seçim sistemlerinin de bu gelişim üzerinde önemli etkileri şüphe götürmez. Karışık matematik hesaplara dayalı tekniğini gerektiren sistemler, mes. nisbî temsil usulü de kezzî seviyede bürokratik parti teşkilâtların kuvvetlenmesidir. (7)

Görülüyor ki, fahrî hizmet esasına dayanan şeref partisi bürokratik parti teşkilâtı bir bakıma taban tabana zıddır. Sosyal model olarak incelediğimiz bu iki tipe toplum zaman zaman saf olarak rastlıyamayız. Hele zümre cemiyetleri henüz yer yer olanca kudretle ayakta duran intikal halindedir. - mes. Türkiye'de - bu iki sistem yerine göre yan yana var cadele halinde olarak devam edip gitmektedir. Buna başta hizmetde bulunabilenlerin sosyal itibar veya ekonomisi parti bürokrasisi için de cazib görünmesidir. Nitekim beşerî ları - mes. avukatlar, doktorlar - her zaman partilerin hizmet maktadır. Dolayısıyla politikacılığı sosyal mevkiin bir ical ticesi sayanların sayısı bugün de birçok garp memleketinde yüksektir. Ancak endüstrileşmiş, karmaşık bir iş bölümü niş kütlelerin siyasî taleblerini dile getirmek davasında de gelişim ekonomik bir determinizme uyar şekilde doğru gitmektedir. Bunu destekliyen diğer bir âmil de sosyal partilerinin yerine milyonlarca seçmeni kucaklayan kütle mesidir. Bu kütle partileri ister totaliter bir devlet sistemi din özel hayatının en mahrem kesimi üzerinde de baskı vasında olsun, ister çok partili demokratik bir devlet olarak vatandaşların her türlü ihtiyaçlarını karşılamaya



da Torino'da yayınladığı «Siyasî partilerin bünyesinin hayatının oligarşik eğilimleri» adlı eserile tanınmıştır.

OSTROGORSKİ bilhassa demokratik esaslar be-tilerin yaratmış oldukları fikir iklimi üzerinde durmuş sî partiler demokrasiye yaklaştıkları nisbetde siyasî hasıran zahiri bir şekilciliğe sürüklemişlerdir. Demokratların faal iştirakini şart koşturmaktadır. Oysa ki gerçekte itibarile pasiftirler. Modern cemiyetde âmmeye işlerle fertlerin sayısı çoğaldıkça, âmmeye işlerine karşı olan ilgi azalmıştır. Bu durum partinin içinde sevki idare makamında olan parti grubu, caucus, ipleri çekenlerin (wire puller) küçük grupların kurulmasına ve bütün kararların bu azınlığa verilmesine sebep olmaktadır. Böylece hükûmetin mesuliyeti çıkıp, parti mekanizmasına bağlı *mihanikî* bir sorumluluk tedir, (11)

Robert MİCHELS yukarda sözü geçen bu eserin başlıca özelliği olarak çeşitli siyasî partilerin bünyelerini incelemiştir. MİCHELS'i en çok ilgilendiren nokta vasıtasız demokratik kendilerine mal etmiş olan sosyalist partilerin işleyişinde demokratik usullere uygun olarak cereyan etmemiş olmasıdır. Burjuvua ve muhafazakârlarda oligarşik temayüllerin hakim olduğu bir durum değildi, buna karşılık sosyalistlerde de oligarşik eğilimlerin başgöstermesi demokratik esaslarla önemli bir çelişki teşkil ediyordu. Bu tetkiklerden çıkan mühim netice şudur: Nasıl ki demokratik düzenlerin yürürlükte olan sosyal düzenlerde tabii yoldan doğan «oligarşik» tabakası hâkim bulunuyor ise demokratik ve sosyalist kabul etmiş olan modern cemiyetlere de bu eğilim hakimdir.



eğilime sahiptirler. Bir yandan partinin sevki idaresi geçmesi, öte yandan parti mensublarının zayıf ilgileri, re aykırı neticeler doğurmaktadır. Robert MİCHELS latmak üzere şu örneği vermektedir: İtalyan sosyal kurucularından ve en seçkin simalarından aynı zamanda Leonida BİSSOLATİ, 5 Kasım 1905 tarihinde Roma'da ti toplantısında partiden ihraç edilmişti. Bu parti topladahl 700 üyeden ancak yüz kişi katılmıştı. Bunlardan is kararının lehine, geri kalan 45 kişi ise aleyhte oy MİCHELS'e göre teşkilâtlananların mensup oldukları terdikleri âlaka derecesi, seçmenlerin çoğunluğunun p duydukları ilgisizliğin bir eseridir.

Robert MİCHELS böylece kötümser bir görüşle h miyetin daima bir oligarşinin eline kalacağını ve yeni garşik hâkimiyet çemberlerinin İtalyan sosyologlarından ricorsi» formülünden ilham alacaklarını beyan etmiştir.

MİCHELS'in bu düşünceleri siyasî ilimler literatürü *lik kanunu*» formülü ile kesin olarak yerleşmiştir. Bu yük bir isabet payı taşıdıklarına şüphe yoktur. Nitekim otuz beş yıl sonra aynı meseleyi tetkik etmiş olan fra lerinden Maurice DUVERGER'ye göre partinin sevki i bir oligarşiye, kapalı bir şefler zümresinin hâkimiyeti mayildir. (15) İdarecilerin seçimi genel olarak resme tik usullerle yapılır, fakat hakikatde bir taraftan idarec tik usullerle seçildiği, diğer taraftan birçok hallerde de larla bu mevkie gelmiş zahirî idarecilerin arkasında ta



rumundadır. (17) Ancak modern toplumun plüralist c  
 ROUSSEAU'dan mülhem demokrasi tasavvurundan c  
 yeye sahiptir. Modern demokrasilerde siyasî partiler,  
 ve halk etkâri önemli birer hukuk dışı sosyal faktör  
 dırlar. Bu şartlar altında bürokratik teşkilâtlanma ve l  
 demokratik bir soysuzlaşma eseri olmayıp, modern anay  
 esseselerin özel gelişim tezahürleri sayılırlar. Oligarş  
 şartlar altında demokratik nizamı tehdit edip imha ede  
 lar zarurî bir şekilde demokrasiyi yok etmezler, kaldı  
 rasi, kuvvetli ve mudil teşkilâtlanma tarzına rağmen,  
 mekanizmaların dışında duran münferit şahsiyetlere  
 arasına karışma imkânlarını da bahşetmektedir. Çok c  
 ler bu çeşit «karizmatik» şahsiyetleri bazen bir propa  
 zen ise iktidarı perçinleyen bir faktör olarak kucakla  
 kendi menfaatleri icabı bütün parti mekanizmasını bu  
 rine vermektedir. Mes. Amerikan Cumhurbaşkanı  
 Eisenhower veya Fransız devlet başkanı general de  
 sinde olduğu gibi.

Siyasî partilerin oligarşik temayülleri aynı zaman  
 gösterdikleri anayasa sistemine karşı besledikleri mu  
 göre de değişmektedir. İngiltere'deki bellibaşlı siya  
 Robert MICHELS'in uzun boylu tasvir etmiş olduğu  
 ri geçirmişlerdir, buna rağmen netice demokrasinin le  
 etmiştir. Bu davranış en belîğ ifadesini «A British spir  
 the constitution are the same....» (İngiliz düşüncesi v  
 birbirinin aynıdır!) formülünde bulunmaktadır. Bun



nin tahakkuku Batı Almanya'da Bonn anayasasının bir  
rak vaz ettiği Siyasî Partiler kanunu ile mümkündür.  
bilhassa şu esasları ele alması lâzımdır :

1 — Parti içindeki bütün organlar hiyerarşik bir  
şekli dahilinde yıllık kongre ve toplantılarda, partinin  
ti teşkilâtının başkanının icraatı ve güdülen siyaset ha  
verebilmelidirler.

2 — Partilerin iç tüzükleri demokratik esaslara u  
parti mensuplarına kendi organları tarafından eşit hal  
Bu mahallî parti kongrelerinde konuşma hürriyeti ile  
da teminata kavuşturulması gerekir. Nihayet parti me  
raç kararlarına karşı bir itiraz merciye sahip olmalıdır

3 — Parti teşkilâtının demokratlaştırılması aynı za  
larının yukarı kademe bürokrasisi yerine tercihan bütü  
rina açık olan aday yoklamaları (Primaries) yardımı il  
koşmaktadır.

4 — Nihayet siyasî partileri, antidemokratik tel  
korumak üzere bunlara malî gelirlerinin menşei hakkın  
verme mükellefiyeti de yükletilmelidir. (19)

Bütün bu hukukî teminat ve tahditler yine de me  
melerde saklı duran ve tesir sahası henüz tam olarak b  
leri büsbütün bertaraf etmeğe yeterli değildir. Zira m  
umumî ve hususî hayatında vüsatı ufuklarda kaybol  
kavramaktadır, onu durmadan fazla randımanda bul